

Використання притчі у виховному процесі

Л. В. Турищева, канд. психол. наук, ХНПУ ім. Г. С. Сковороди

Організація занять із психології передбачає якісне перетворення наукового психологічного матеріалу, для того щоб у результаті роботи із психологічними знаннями сталася зміна способу бачення світу і зміна ставлення учнів до нього й до себе; інакше кажучи, щоб відбувся розвиток самосвідомості. Це питання розглядали у своїх роботах вітчизняні й закордонні психологи К. І. Алексєєв, І. В. Вачков, Дж. Міллс, Р. Кроулі та ін.

Притча — невелика оповідь, що в алегоричній формі подає моральне повчання і за своєю суттю близька до байки. Але, на відмінну від багатозначності байки, у притчі завжди міститься певна дидактична ідея. У притчі може йтися про окремі моральні норми (притча Л. Толстого), про особливості психології людини, зумовлені суспільним життям (притчі Ф. Кафки, «Оповідання для хрестоматії» В. Борхерта) або такі, що мають самодостатній характер, є невід'ємною властивістю особистості (притчі Ж. П. Сартра, А. Камю та ін.).

Притча — невеликий дидактико-алегоричний літературний жанр, що містить у собі моральне повчання («премудрість»).

Використовуючи притчу, учитель може керувати увагою групи, актуалізувати потрібний змістовний контекст. Н. Пезешкіан виокремив функції таких притч та історій:

- функція дзеркала (за допомогою історій людина може порівняти свої думки й переживання з тим, про що розповідається в цих історіях, і сприйняти те, що наразі відповідає власним психічним структурам);
- функція моделі (як відомо, історії — це моделі, отже, вони допомагають учитися за допомогою моделі: дають можливість людині порізнотому інтерпретувати зміст історій, подій, викладених у них, зіставити цей зміст із власною ситуацією);
- функція опосередкування (історія стає своєрідним захисним буфером, що дозволяє учасникам висловити свої думки через власне розуміння історії);

- функція зберігання досвіду (легко запам'ятовуються їй, оскільки пов'язані з досвідом, допомагають зберігати його);
- функція носія традицій (історії та притчі спрямовують думку за межі індивідуального життєвого об'єкту й передають естафету думок, міркувань, асоціацій далі);
- історія як помічник у поверненні на більш ранні етапи індивідуального розвитку (їх використання допомагає зняти напруженість у групі, атмосфера стає теплішою; також слід зазначити, що історії звернені до інтуїції та фантазії).

Історія про ліхтар

Мета: показати значення точного висловлювання думки для її розуміння.

Учні пропонують прослухати оповідь.

Це сталося в ті часи, коли на вулицях міст не було освітлення. Якось уночі мер зіштовхнувся з городянином. Тоді мер віддав наказ, щоб ніхто не виходив уночі без ліхтаря. Наступної ночі мер знову зіштовхнувся з цим же городянином.

— Ви не читали мого наказу? — сердито запитав мер.

— Читав, — відповів городянин. — Ось мій ліхтар.

— Але у вашому ліхтарі нічого немає.

— У наказі про це не згадувалося.

Уранці з'явився новий наказ, що зобов'язував уставляти в ліхтар свічку в разі виходу вночі на вулицю. Увечері мер знову налетів на того самого городянина.

— Де ліхтар? — закричав мер.

— Ось він.

— Але в ньому немає свічки!

— Ні, є. Ось вона.

— Але вона не запалена!

— У наказі нічого не сказано про те, що потрібно запалювати свічку.

І меру довелося видати ще один наказ, який зобов'язував громадян запалювати свічки в ліхтарях, виходячи вночі на вулицю.

Завдання. Проаналізувати, що викликало непорозуміння між мером і городянином, а також згадати, чи траплялися подібні випадки в житті учнів.

Тачка

Існує давня повчальна притча про тачку.

Троє чоловіків, напружуючись щосили, везуть важкі тачки з камінням. Перехожий поставив кожному з них те саме запитання:

— *Що ти робиш?*

Перший відповів:

— *Хіба не бачиш? Везу цю прокляту тачку.*

Другий сказав:

— *Заробляю собі на хліб.*

А третій промовив:

— *Будую місто.*

Завдання. Визначите мотиви, що спонукають трудитися кожного з будівельників. У чому полягають відмінності між цими мотивами?

Притча про блакитного коня

За давніх часів один цар відправив гінця до царя сусідніх земель. Гонець спізнився й, поспішно вбігши до тронної зали, задихаючись від швидкої їзди, почав викладати доручення свого владика:

— *Мій пан... повелів передати вам, щоб ви дали йому... блакитного коня з чорним хвостом... а якщо ви не дасте такого коня, то...*

— *Не бажая більше слухати! — перебив цар захеканого гінця. — Скажи своєму государю, що немає в мене такого коня, а якби він був, то...*

Тут він запнувся, а гонець, почувши ці слова від царя, який був другом його владика, злякався. Він вибіг з палацу, підхопився на коня й помчав назад — доповісти своєму царю про зухвалу відповідь. Коли цар вислухав таке повідомлення, він страшенно розсердився й оголосив сусідському цареві війну.

Війна тривала довго, багато крові було пролито, багато земель спустошено — воєнні дії дорого обійшлися обом сторонам.

Нарешті обидва царі, виснаживши скарбниці й залишившись майже без вояк, погодилися на перемир'я, щоб обговорити свої претензії один до одного.

Коли вони почали переговори, другий цар запитав першого:

— *Що ти хотів сказати своєю фразою: «Дай мені блакитного коня з чорним хвостом, а якщо не даси, то...»?*

— *Я хотів сказати: «...надішли мені коня іншої масті». От і все. А що ж ти хотів сказати своєю відповіддю: «Немає в мене такого коня, а якби він був, то...»?*

— *А я хотів відповісти: «...якби він був, то неодмінно послав би його в подарунок моему доброму сусідові». От і все.*

Завдання. Проаналізувати правила вислуховування співрозмовника. Показати, до чого призводять ситуації, у яких не до кінця слухаєш співбесідника.

Небеса й пекло

Один молодий воїн прийшов до мудрого літнього чоловіка й запитав у нього: «О мудрецю, розкрий мені таємницю життя. У чому різниця між небесами й пеклом?»

Мудрець на мить задумався й відповів: «Ти молодий дурень. Як людина, подібна до тебе, може зрозуміти таке? Ти занадто неосвічений».

Почувши таке, молодий воїн розлютився: «Та за такі слова я готовий просто вбити тебе!» — закричав він і вихопив з піхов меч, щоб покарати мудреця. Цієї ж миті мудрець сказав: «Оце і є пекло». Почувши ці слова, молодий воїн знову засунув меч у піхви. «А оце і є небеса», — зауважив старий.

Кожен із нас у розмові з кимсь подеколи має іншу точку зору й будь-що хоче довести свою правоту. Іноді в такій суперечці немає нічого поганого, але часом це перетворюється на справжню відкриту боротьбу. Ти можеш згадати випадок, коли твоя суперечка з ким-небудь ледь не завершилася справжньою битвою? Може, ти був настільки збуджений, що готовий був сам почати бійку, а можливо, другий сперечальник у нападі люті мало не накинувся на тебе? А може, ви обидва були готові битися, але щось допомогло вам уникнути рукоприкладства...

Напиши, що сталося тоді та як ти при цьому почувався. Розкажи, як вам удалося уникнути бійки. Дай історії яку-небудь назву.

Після цього діти зачитують свої записи.

Процедура аналізу відбувається за допомогою обговорення таких питань:

- Що ти можеш зробити, щоб суперечка не перетворилася на бійку?
- Що ти робиш, коли хто-небудь хоче в тебе щось відібрати?
- Що ти робиш, коли хто-небудь ображає тебе словами?
- Чи траплялися в тебе випадки, коли ти змушений був битися?
- Бійка — це хороший спосіб вирішити суперечку?
- Що ти робиш, коли бачиш, що двоє інших дітей от-от поб'ються?
- У чому полягають відмінності між суперечкою та бійкою?
- Чи доводилося тобі коли-небудь битися? Як ти почувався при цьому?
- Чому старий мудрець сказав, що насильство — це пекло?